

DÜYÜN-İ UMÛMİYYE

1933 tarihinden itibaren on yıl içinde eskileriyle değiştirilmesi istendi. Birleştirilen borca "yüzde yedi buçuk faizli Türk borcu" adı verildi. Türkiye anlaşmadan doğan yükümlülüklerini 1933, 1934 ve 1935'te yerine getirdi. Fakat bu sırada bütün ülkeler gibi Türkiye'nin de döviz dar boğazına sürüklenmesi yüzünden ödemeler güçleşti. 29 Nisan 1936'da imzalanan yeni bir anlaşma ile ödemelerin yarısının Fransız frangı, yarısının da Türk lirası üzerinden yapılması kabul edildi. Fakat döviz sıkıntısı devam ettiğinden 18 Temmuz 1938'de yapılan ikinci bir anlaşma ile bütün taksitlerin Türk lirası olarak ödenmesi benimsendi.

II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Türkiye, 30 Eylül 1940 tarih ve 2/14458 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, Alman işgaline uğrayan Paris'teki Düyün-ı Umûmiyye Meclisi'ni tanımadığını ve ona ödenen komisyonu kestiğini, bundan böyle borçların ödenmesi işini bizzat üzerine aldığı ilân etti. Hükümetin bu kararını protesto eden meclis, Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletleri duruma müdahale etmeye çağırdı. Birtakım diplomatik faaliyetler sonunda hükümetle alacaklılar arasında 1944'te özel anlaşmalar imzalanarak borçların tasfiyesine gidildi.

25 Nisan 1944'ten itibaren on yıl içinde borcun tasfiyesi için alacaklıların elinde bulunan tahviller daha yüksek fiyattan satın alındı. Hükümet ödemeler için 25 Mayıs 1954 tarihini son müracaat günü olarak tesbit etti. Borcunu 1933'te vaad ettiği süreden yirmi dokuz yıl önce ödediği için Türkiye'nin malî itibarı arttı. 1854'te başlayan dış borçlanma tam 100 yıllık bir maceradan sonra böylece kapanmış oldu.

Dış borçlar, Osmanlı Devleti'nin iktisadî ve siyasî gelişmesine darbe vurduğu gibi yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu sırasında da büyük sıkıntı doğurmuştur. 1854-1874 yılları arasında plansız programsız yapılan aşırı borçlanmanın kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan Düyün-ı Umûmiyye İdaresi âdeta devlet içinde devlet hüviyetini kazanmıştır. Bununla birlikte idare, gerek devlet kaynaklarının verimli bir şekilde işletilmesinde, gerekse borçların bir düzen içinde ödenmesinde faydalı olmuştur. Bu teşkilât kurulmadan önce alınan borçlar daha çok saray, konak ve köşk inşaatlarında harcadığı halde bundan sonra alınan borçlar bu kurum sayesinde

daha ziyade alt yapı yatırımlarına sarfedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Hariciye, nr. 10.007; BA, İrade-Meclis-i Mahsûs, nr. 3266; Yıldız Esas Evrakı, Ks. 14, Evr. 2377, Zrf. 128, Kar. 28, Ks. 18, Evr. 525/286, 322, 503, 515, 584, Kar. 29, 30; 28 Muharrem Sene 1299 (8/20 Kânunuevvel Sene 1881) Tarihli Nizamnâme'ye Merbut Kararnâmedir, İstanbul 1319; Parvus Efendi, *Türkiye'nin Malî Tutsaklığı* (haz. Muammer Sencer), İstanbul 1977, s. 30-107; Refii - Şükrü Suvla, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Devlet Borçları*, Ankara 1939, s. 77-100; a.mlf., "Tanzimat Devrinde İstikrazlar", *Tanzimat I*, İstanbul 1940, s. 263-288; Donald C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mâlî Kontrolü* (trc. H. A. Kuyucak), İstanbul 1940; Ziya Karamursal, *Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara 1940, s. 92-104; Kırkor Kömürçan, *Türkiye İmparatorluk Devri Dış Borçları Tarihçesi*, İstanbul 1948; İ. Hakkı Yeniay, *Yeni Osmanlı Borçları Tarihi*, İstanbul 1964; Kenan Bulutoğlu, *Yüz Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye*, İstanbul 1970, s. 65-114; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisadî Münasebetleri*, İstanbul 1976, II, 111-112; S. Yerasimos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye* (trc. Babür Kuzucu), İstanbul 1977, II, 659-680; Nihad S. Sayar, *Türkiye İmparatorluk Dönemi Malî Olayları*, İstanbul 1978, s. 194; A. du Velay, *Türkiye Maliye Tarihi* (der. Maliye Tetkik Kurulu), Ankara 1978, s. 80-99, 162-201, 206-213, 221-288, 299-360; Ch. Morawitz, *Türkiye Maliyesi* (der. Maliye Tetkik Kurulu), Ankara 1979, s. 184-304; A. D. Novıçev, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi* (trc. Nabi Dinçer), Ankara 1979, s. 85-100; Bedri Gürsoy, "100. Yılında Düyün-ı Umûmiyye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme", *Ord.Prof. Şükrü Baban'a Armağan*, İstanbul 1984, s. 17-59; Sabri Tekir, *Düyün-ı Umûmiyye İdaresi ve Bu İdareye Terkedilen Gelirler*, İzmir 1987; D. Quartaert, *Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadî Yayılımı ve Direniş (1881-1908)* (trc. Sabri Tekay), Ankara 1987, s. 20-21; a.mlf., "The Employment Policies of the Ottoman Public Debt Administration 1881-1909", *WZKM, LXXVI* (1986), s. 233-237; Şevket Pamuk, *Yüz Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*, İstanbul 1988, s. 206-210; Sinan Yiğit, *Osmanlı Dış Borçları ve Düyün-ı Umûmiyye İdaresi* (doktora tezi, 1989), *ÜS Sosyal Bilimler Enstitüsü; Emine Kiray, Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*, İstanbul 1993, s. 1-43, 203-213; Kurthan Fişek, "Osmanlı Dış Borçları Üstüne Düşünceler", *SBFD, XXII/3* (1967), s. 157-164; Hayri Mutlucağ, "Düyün-ı Umûmiyye ve Reji Soygunu", *BTTD, sy. 2* (1967), s. 33-39; Vahdet Engin, "İlk Almışından 135 Yıl Sonra Dış Borçlar Tarihine Bir Bakış", *TİD, V* (1990), s. 263-271; İsmet Parmaksızoğlu, "Düyün-ı Umûmiyye", *TA, XIV*, 226-229; B. Lewis, "Duyün-ı Umûmiyye", *EI²* (İng.), II, 677-678; Haydar Kazgan, "Düyün-ı Umûmiyye", *TCTA, III*, 691-716; Seyfettin Gürsel, "Osmanlı Dış Borçları", a.e., III, 672-687.

CEVDET KÜÇÜK — TEVFIK ERTÜZÜN

DÜZGÜNMAN, Mustafa

(1920-1990)

Son devrin tanınmış
ebru ve cilt sanatkârı,
dinî mûsiki icracısı.

9 Şubat 1920'de İstanbul Üsküdar'da Sultantepe'de doğdu. Babası, aynı semtteki Abdülbâki Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâyî camilerinin imamlığını yapan Sâim Efendi'dir. İlk tahsilini tamamladıktan sonra babasının Üsküdar çarşısındaki aktar dükkânında çalışmaya başladı. Bu sırada annesinin dayısı hattat Necmeddin Okyay onu, hocalık yaptığı Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin Türk Tezyinî Sanatları Bölümü'ne kaydettirdi (1938). Burada Necmeddin Okyay'dan eski tarz cilt ve ebru öğrenerek kısa zamanda kabiliyetiyle dikkati çekti, diğer kıymetli hocalardan da faydalandı. Ancak hayat şartları sebebiyle bir müddet sonra okuldan ayrılarak tekrar baba mesleği olan aktarlığa döndü. Vefatına kadar titizlikle sürdürdüğü bu meslekte işinin ehli güvenilir bir esnaf olarak tanındı.

Akademideki talebeliği yıllarında "şemse" denilen klasik cildin güzel örneklerini imal eden Düzgünman, bir müddet sonra o sırada çok az meraklısı bulunan bu sanatı da terketmek zorunda kaldı. Özellikle 1957'den itibaren daha fazla zaman ayırdığı ebruculukla meşguliyetini ise ölümüne kadar sürdürmüştür.

Çeşitli konularda yeniliğe açık olduğu halde ebru sanatında klasik anlayışa sınıksız bağlı kalan ve bu hususta modern uygulamalara iltifat etmeyen Düzgünman, ebruculukta kendisini geçtiğini söyleyen hocası Necmeddin Okyay'ın bu sanata kazandırdığı çiçekli ebru çeşitlerini papatyayı eklemiş, ayrıca çiçek şekil-

Mustafa Düzgünman ebru teknesi basında çalışırken
(Hasan Ali Göksoy fotoğraf arşivi)

lerini de islah etmiştir. 1940'ta başlayıp ölümüne kadar elli yıl süren ebruculuğu sırasında 1967'den itibaren çeşitli sergiler açan ve bazı sergilere katılan Düzgünman, hem eserleriyle hem de yetiştirdiği öğrencilerle bu sanatın tanınmasına ve yayılmasına hizmet ederek son otuz beş yılın ebruculuğuna âdeta damgasını vurmuş bir sanatkârdır.

Mustafa Düzgünman, ebru sanatı dışında dinî müziğiyle de meşgul olmuş ve tasavvuf zevkini Hâfız Eşref Ede'den almıştır. Müzik-i Hümâyun'da yetiştiği için "Mızıkacı" lakabıyla anılan Hâfız Muhittin Tanık, Üsküdar'daki Çarşamba Rifâi Dergâhı şeyhi Hayrullah Tâcettin Yalım ve Üsküdar Rifâi Âsitânesi şeyhi Hüsnü Sarier gibi kıymetli hocalardan istifade etmiştir.

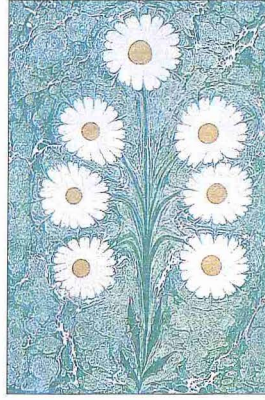
Aziz Mahmud Hüdâyî Camii'nde uzun yıllar cuma günleri iç ezan ve teravih namazı aralarındaki ilâhi okuyuşuyla iyi bir icracı olarak da tanınan Düzgünman'ın, bir kısmının güftesi kendisine ait olmak üzere değişik makamlarda bestelediği yirmi kadar ilâhisi vardır. Onun bestekârlık tarafını gösteren ve son yılların dinî müzik repertuarı açısından ayrı bir değer taşıyan bu ilâhiler, vefatından önce yakın arkadaşı neyzen Niyazi Sayın tarafından notaya alınarak tesbit edilmiştir. Ayrıca vaktiyle meşkettiği dinî eserleri son zamanlarında banda okuyarak tesbit edilmelerini sağlamıştır.

1953'ten 1979'a kadar yirmi altı yıl müddetle Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı'nın türbedarlığını yapan Düzgünman, halk ağzıyla koşma tarzında bazı şiirler de yazmıştır. Bunlar arasında, ebrunun tarihçesi, özellikleri ve mahiyetini anlatan yirmi kıtalık "Ebrünâme"si en tanınmışıdır (metni için bk. *Yeşilay*, nr. 432 [Kasım 1969], s. 2).

Mustafa Düzgünman'ın lâle ebrusu (Muhittin Serin koleksiyonu)

Mustafa Düzgünman'ın icadî olan papatya ebrusu (M. Uğur Derman koleksiyonu)

Kıymetli tesbihler, yazı levhaları, kendi ebruları, şemse tarzında yaptığı kitap kabi, kutu ve çerçevelerden oluşan koleksiyonu halen ailesinde bulunmaktadır. Ayrıca eski tarz körlüklü fotoğraf makinasıyla 1000'e yakın hat örneğini emülsiyonlu cama tesbit etmiş, bazıları *Kalem Güzeli* (Ankara 1981) ve *İslâm Mirasında Hat Sanatı* (İstanbul 1993) adlı eserlerde yer alan bu fotoğraf camlarının asılları daha sonra kendisi tarafından Türkp petrol Vakfı'na hediye edilmiştir.

12 Eylül 1990 Çarşamba günü vefat eden Mustafa Düzgünman'ın kabri Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebrû*, İstanbul 1977, s. 49-51, ayrıca bk. İndeks; "Türk Ebrucülüğünü Dirilten Adam", *Hayat*, sy. 47, İstanbul 1972, s. 20-21; "Ebrû Ustası Mustafa Düzgünman", *Köprü*, sy. 18, İstanbul 1978, s. 11-14; "Mustafa Düzgünman", *Doğuş*, sy. 19, İstanbul 1985, s. 12-13; Uğur Göktaş, "Son Ebrû Ustası Mustafa Düzgünman", *Türkiyemiz*, sy. 49, İstanbul 1986, s. 27-31; "Ebrû Sanatı", *THY Magazin*, sy. 74, İstanbul 1989, s. 24-25; Osman Turan, "Mustafa Düzgünman Bibliyografyası: Bir Deneme", *STAD*, sy. 10 (1991), s. 47-50; "Mustafa Düzgünman'ın Çiçekleri", *Zaman*, İstanbul 23 Nisan 1992, s. 11.

M. UĞUR DERMAN

DÜZMECE MUSTAFA

(bk. MUSTAFA ÇELEBİ, *Düzmece*).

DVOŘÁK, Rudolf

(1860-1920)

Çek şarkiyatçısı.

Dřitni'de doğdu. İlk ve orta tahsilini bitirince şarkiyat sahasına ilgi duyarak Prag'daki Charles Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne devam etti. Burada önce

klasik diller, sonra da Şark filolojisi öğrenimi gördü. Öğrenciliğinin ilk yıllarında Arapça ve diğer Doğu dilleri üzerinde sistemli çalışmalar yapan ve Hâfız'ın divanından seçtiği parçaları Çekçe'ye tercüme eden hocası Jaromir B. Košut'un tesirinde kalmış, bu arada hocasının tercümelerini daha da genişletmiştir. 1882'de Leipzig'de ünlü Arabist Fleischer'in yanında Arapça, Türkçe ve Farsça bilgisini ilerletti. 1883'te, Kur'an'daki yabancı kelimeler üzerine hazırladığı "Ein Beitrag zur Frage über die Fremdwörter im Korân" adlı teziyle Münih Üniversitesi'nden doktora derecesi almaya hak kazandı. Ardından 1884'te Prag Charles Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne profesör yardımcısı olarak girdi, 1890'da da profesör kadrosuna tayin edildi. Burada, XIX. yüzyıl sonlarına doğru oldukça ilerleme gösteren şarkiyat araştırmalarının hemen her sahasında çeşitli incelemeler yaptı ve dersler verdi. Bu durum onun, şarkiyat çalışmalarının geçmişindeki başlangıç seviyesinin dağınık yapısını aynen benimsemiş olduğunu gösterir. Bununla birlikte Dvořák, Charles Üniversitesi'nde özel bir öğretim sahası niteliğiyle şarkiyat kısmının gerçek anlamda kurucusu olmuş, şarkiyat çalışmalarının sistematik hale getirilmesinde, bölüm kütüphanesinin tesisinde ve öğrencilerin yetiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Arapça, Farsça, Türkçe ve İbrânce dersleri veren, aynı zamanda bu dilleri konuşan milletlerin edebiyat tarihleri başta olmak üzere kültür tarihleri üzerinde de araştırmalar yapan Dvořák 1 Şubat 1920'de Prag'da öldü.

Dvořák'ın ilminin ve öğrencilere yönelik çalışmalarının esasını Çin dili ve edebiyatı teşkil etmekle birlikte Arap, Fars ve Türk edebiyatları hakkında da incelemeler yapmıştır. Arap edebiyatı sahasında özellikle şiirler ve coğrafi eserler üzerinde durdu. Arap şair ve kumandanı Ebû Firâs el-Hamdânî'nin (ö. 357/968) şiirlerini Almanca'ya çevirdi (*Abu Firâs, ein arabischer Held und Dichter*, Leiden 1895, 344 sayfa). İlgisini çeken diğer bir şahıs da ünlü şair-filozof Ebû'l-Alâ el-Maarrî (ö. 449/1057) olup onun felsefesinin ve şiirlerinin tahlilini yaptığı birçok Çekçe çalışması bulunmaktadır (*Slavný básník a myslitel arabský XI. stol. Abû 'Alâ*, Prague 1916, 33 sayfa). Ayrıca bazı Arap coğrafyacılarının eserleri üzerine dikkate değer birkaç makale yazdı ve İbrâhim b. Muhammed el-İstahrî, İbn